

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ**

Борко Т.М., канд. пед. наук, доцент

*Відокремлений підрозділ «Миколаївська
філія Київського національного університету культури і мистецтв»*

E-mail: borkosha@ukr.net

Упровадження моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи вимагає реалізації спецкурсу «Основи редагування художньої перекладної літератури». Саме цей спеціалізований курс, на нашу думку, сприятиме найбільш ефективному формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців ми розглядаємо як послідовність дій, що являють собою розв'язання окремих дидактичних завдань, а саме: формування необхідних для професійної компетентності знань, навичок і вмінь. Як локальна методика, вона є елементом загальнопедагогічної методології, що розкривається як цілісний, освітній процес, як сукупність методів і засобів реалізації певного змісту в межах одного предмета [4, с. 24].

Провідним компонентом у технології формування професійної компетентності вважаємо мету навчання, оскільки “відсутність чіткої педагогічної мети позбавляє роботу педагога сенсу, ігнорування діагностики і зворотного зв'язку, робить навчально-виховну роботу некерованою” [3, с. 172].

Добір провідного компонента зумовив добір і використання деяких підходів у моделі формування професійної компетентності, а саме: компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та системного. Оскільки у процесі навчання важко відтворити реальні умови компетентності, застосування вищезазначених підходів допоможе наблизити навчальні заняття до природних умов.

Більшість програм навчання в європейській системі професійної освіти спирається на модель компетентностей. Компетентність є критерієм, яким все частіше керуються як базою для будь-якої кваліфікації. Це означає, що викладачі повинні зважати на те, що окремі фахівці можуть бути досвідченішими у роботі, й тому їхній досвід потрібно вивчати. На сьогодні закладається тенденція до вивчення досвіду таких фахівців з метою максимально задовольнити потреби індивідів в отриманні теоретичних знань, що стають основою формування професійної компетентності.

Система професійної спрямованої підготовки майбутніх фахівців, їх професійного вдосконалення потребує цільового орієнтуру, моделі формування їх професійної компетентності. Для можливого розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

з'ясуємо конкретніше теоретичне і практичне значення моделі формування професійної компетентності. Перше полягає в тому, що модель, як зазначив В.І. Жигір, «відображає в загальних рисах теоретичну концепцію змісту освіти», яка є підґрунтям підготовки конкретного фахівця [1, с. 78-84]; друге – в тому, що модель є основою для створення нормативного навчально-методичного забезпечення.

Вивчаючи сутність моделі, ми з'ясували, що модель формування професійної компетентності фахівця – це система компонентів, що надає об'єктивну і достатньо повну інформацію про зміст і характер діяльності фахівця, утворюючи ідеальну, описову, прогностичну модель. Таким чином, процес моделювання як засіб, метод і форма наукового пошуку, дає можливість вивчати загальні закономірності об'єкту дослідження, обґрунтовувати нову теорію, служити засобом її побудови, перейти від емпіричного пізнання до теоретичного, враховуючи найскладніші теоретичні положення, формувати найкращу стратегію в діяльності.

Обґрунтовуючи модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців, ми врахували, що вона має розгалужену структуру, в якій знаходять своє місце і систематизуються функції, види та сфери професійної діяльності майбутнього фахівця інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Вони є прямим віддзеркаленням зростаючих кваліфікаційних вимог і слугують виявленню структури професійної діяльності. У теорії та практиці побудови моделі вже є певний досвід учених. На сучасному етапі основні наукові напрями щодо вдосконалення моделі стосуються реалізації діяльнісного підходу.

Відома й так звана жорстка модель, будова якої певною мірою спирається на індивідуальний (особистісний) підхід – проте вона орієнтує на певну абстрактну мету – розвиток нормативних якостей особистості [2]. Тому, створюючи таку модель, автори беруть до уваги лише розвиток якостей особистості, не враховуючи при цьому особливостей професійної спрямованості. На думку О.В. Плахотнік [5] процес теоретичного

обґрунтування, створення та розвитку моделі формування професійної компетентності фахівця має еволюційний характер. Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи досліджується в тісному взаємозв'язку таких аспектів:

– методологічного – використання у певній послідовності наукового підходу до обґрунтування і створення системи формування професійної компетентності на основі органічного зв'язку навчальних дисциплін з профільюючими дисциплінами й традиційною методикою;

– теоретичного – аналіз теоретичних витоків формування професійної компетентності та організації системи професійної підготовки, визначення критеріїв ефективності цієї системи, розробка моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців;

– технологічного – реалізація організаційно-педагогічного, реорганізаційно-адаптаційного, дослідно-експериментального та науково-узагальнювального етапів технології формування професійної компетентності у процесі вивчення спеціалізованого курсу;

– експериментального – проведення дослідно-експериментальної перевірки ефективності функціонування системи професійної підготовки майбутніх фахівців з метою підтвердження теоретичних положень та висновків.

Для розкриття компонентів моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, на нашу думку, необхідно підтвердити припущення, що однією з важливих передумов формування професійної компетентності є планування дисциплін гуманітарного спрямування, що сприяють розвитку професійної компетентності відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня фахівця «бакалавр». Це обумовило проведення експериментального дослідження за двома напрямками: теоретичним і практичним.

На теоретико-методологічних засадах проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців розглядалася як проблема цілісного, системного підходу до цього процесу. Ми вважаємо, що одним з головних

принципів формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи є принцип системності. Складність і багатогранність навчального процесу на кожному ступені системи підготовки майбутніх фахівців потребують чіткого, виваженого, логічно-послідовного, науково-методичного підходу до кожної складової цього процесу – змісту і структури навчання, навчальної діяльності викладачів і навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Системний підхід у дослідженні процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи дає підстави стверджувати доцільність кожного компонента, який входить до системи. Її необхідно створювати на основі єдності мети, завдань, змісту, різних видів навчальної діяльності, форм організації та виважених критеріїв. Методологія системного аналізу дає змогу побудувати й оцінити функціонування, зростання, розвиток якогось цілого та взаємозв'язки між об'єктами різних ієрархічних рівнів [6].

Технологія має включати особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи, що безпосередньо й достатньо впливають як на ефективність професійної діяльності, так і на всебічний розвиток особистості. Особистісна спрямованість визначає динамічність, гнучкість, відкритість змісту професійної підготовки і, в свою чергу, функціонально співвідноситься з індивідуальними особливостями і потребами особистості.

Таким чином, основні положення, які покладені в основу конструювання моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, можна звести до таких:

1. Для побудови моделі формування професійної компетентності майбутніх редакторів необхідно синтезувати компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований і системний підходи, ґрунтуючись на принципах єдності інваріантності та варіативності, а також на принципі особистісної спрямованості.

2. Усі складові моделі мають однаково впливати на формування професійної компетентності особистості, тому що в професійній діяльності фахівця вони взаємопов'язані. Професійні й особистісні якості майбутнього фахівця визначають його спроможність виконувати ту чи іншу виробничу функцію на певному рівні, отже, мають інтегровано поєднуватись. Це положення про інтеграцію можна реалізувати, якщо певні навчальні дисципліни об'єднати в блоки та інтегровані курси, причому в кожен структурну одиницю включити вимоги до обсягу знань, умінь та навичок, творчих здібностей, соціальних здібностей фахівця (світоглядні характеристики, риси характеру, рівень розвитку мислення тощо) [1, с. 80], які орієнтують на здійснення певної професійної діяльності на певному рівні.

3. Прогностичність моделі має враховувати не тільки сучасні, але й майбутні потреби суспільства, зокрема відображати нові перспективні вимоги до підготовки конкретного фахівця.

4. Структура моделі має бути гнучкою, тобто містити варіативні відкриті елементи, які можна було б вибирати. Таким чином, модель формування професійної компетентності майбутніх редакторів має динамічну структуру. Цього можна досягти за умов, якщо задати її кількома рівнями, що забезпечить можливість постійно вдосконалювати, розвивати професійну компетентність фахівця шляхом оновлення змісту комунікативної підготовки залежно від змін у суспільстві, науці й у галузі редагування.

5. Модель має бути діагностичною, тобто дати змогу оцінити ступінь досягнення мети. Під «діагностичністю», за В. І. Жигірем, розуміємо можливість оцінити якість моделі формування професійної компетентності фахівця на всіх етапах її побудови та впровадження [1, с. 80].

Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи спрямовує увагу, головним чином, на взаємозв'язок самостійно існуючих, об'єктивно необхідних структур діяльності та соціально значущих характеристик. Разом з тим, вона стає

діагностичним еталоном, орієнтуючись на який, фахівець може будувати всю роботу щодо розвитку професійно-орієнтованої компетентності та оцінювати її.

Визначаючи зміст складових структури розробленої нами моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, ми враховували обсяг вимог, які висуває до фахівців сучасне науково-педагогічне знання, а також сутність соціальних потреб, адекватних часові. З огляду на це, у структурі моделі було виділено підструктури, а саме: структурно-складовий, змістовий та функціонально-діяльнісний компоненти.

Складовими структурно-складового компоненту є учасники педагогічного процесу – студенти та викладачі; мета, завдання, зміст комунікативної підготовки; форми організації, методи і засоби. Змістовий компонент включає цикл гуманітарних дисциплін і дисциплін за вибором студента; теоретико-методологічні, методичні і практичні знання; технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Функціонально-діяльнісний компонент відображає організацію професійної або навчальної професійно-орієнтованої діяльності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи щодо засвоєння та використання навчального матеріалу. Структура і зміст навчальних одиниць кожного рівня (навчальна дисципліна, модуль, тема, окреме заняття тощо) логічно та ієрархічно взаємодіють у системі підготовки майбутніх фахівців.

У структурі моделі формування професійної компетентності важливим є її багаторівневність. Кожен з рівнів відповідає певному ступеню системи комунікативної підготовки в системі професійної освіти. Вагомим є й те, що кожен ступінь системи – система підготовки, навчання, самоосвіти тощо – має як інваріантну, так і варіативну частини. Остання значною мірою залежить від особистісних потреб фахівця і кваліфікаційних вимог до його посади.

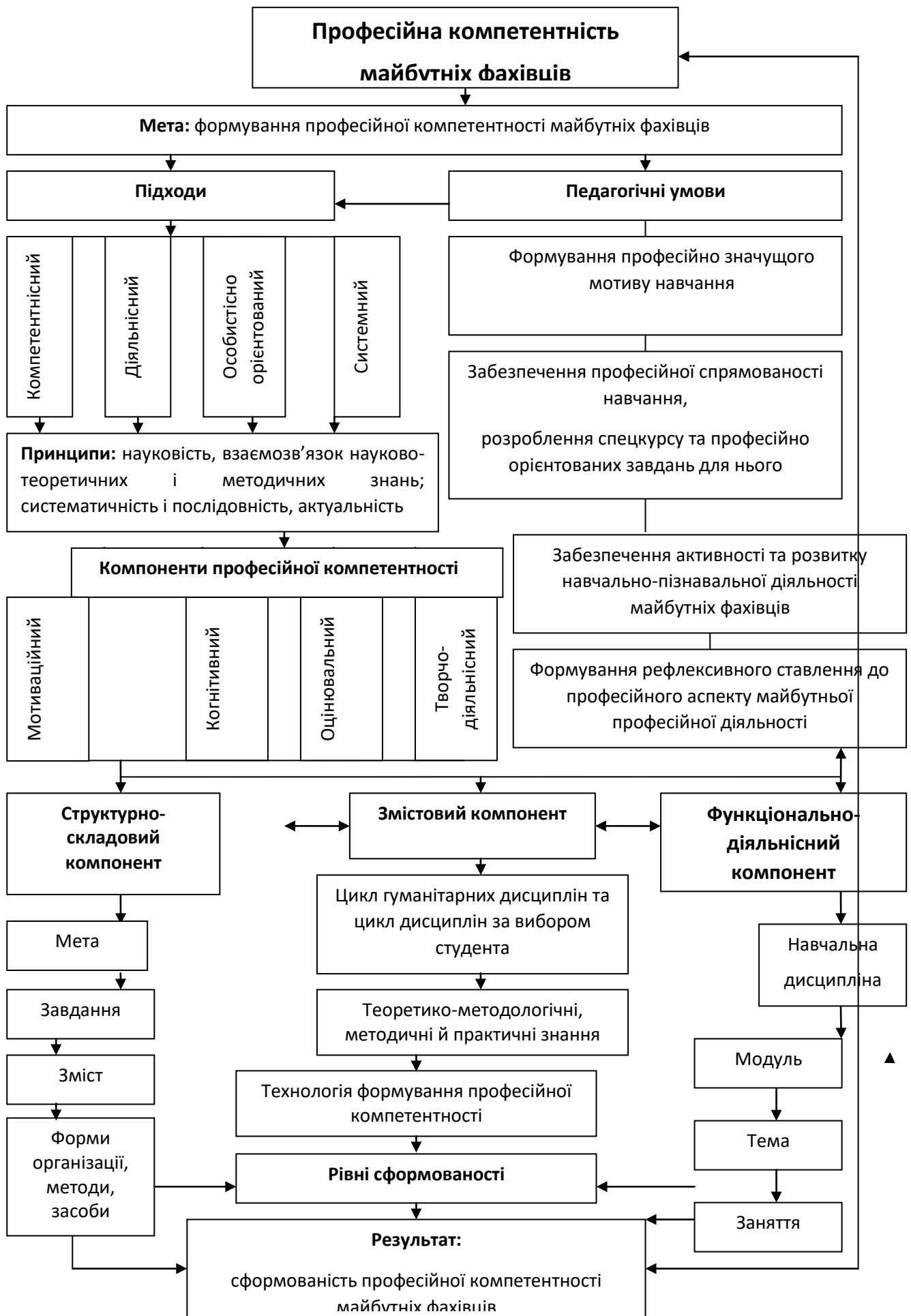
Детальний аналіз *структури професійної компетентності майбутнього фахівця інформаційної, бібліотечної та архівної справи* показав, що вона містить такі компоненти: *мотиваційний* (провідний чинник у навчанні та

професійній діяльності, виділяється як система поглядів та переконань, які визначають потребу особистості у професійній компетентності. Цей компонент включає наявність інтересу до поглибленого вивчення дисциплін, прагнення до особистісного самовизначення та самореалізації у професійному середовищі; об'єктивність і самокритичність в оцінці досягнутого рівня розвитку власної професійної компетентності); *когнітивний* (розглядається нами як прикладний та складається, за визначенням, з навичок, умінь та знань мовного оформлення власних думок, спостережень, для вирішення різноманітних завдань навчального, особистого та професійного спрямування); *оцінювальний* (формує готовність студентів до успішного впровадження освітніх аспектів у процес професійної діяльності) та *творчо-діяльнісний* (базується на системному, творчому, науковому погляді на процес професійної комунікації, полягає у відборі та використанні необхідних мовних, мовленнєвих засобів у вирішенні професійних завдань, чіткому уявленні про можливості цих засобів).

Схематичне зображення моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи наведено на рис 1.

Як видно з мал. 1, модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців – це органічна єдність мотиваційного, когнітивного, оцінювального та творчо-діяльнісного компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи; реалізація технології формування професійної компетентності у поєднанні з формами організації, активними методами і засобами навчання; здійснення компетентісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та системного підходів у навчанні; дотримання педагогічних умов ефективного формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Мал. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців ІБАС

На основі запропонованої структури професійної компетентності майбутнього фахівця визначено *критерії діагностування рівнів її сформованості*:

– мотиваційно-цільовий (націлення майбутніх редакторів на вивчення спецкурсу з основ редагування художньої перекладної літератури, розвитку інтерес до нього, опанування яким дозволить брати участь в навчально-професійній сфері, а також підготує їх до професійної діяльності);

– емоційно-оцінний (мотиви вибору професії; інтерес до обраної професії, ставлення до самих себе та інших);

– інформаційно-теоретичний (систематизування інформації та застосування її на практиці, виправлення помилок і добирання аргументів на підтвердження власних думок);

– діяльнісний (використання елементів творчості й самостійності у редагуванні текстів, редакторський аналіз авторського оригіналу, використання перекладних текстів професійного спрямування).

Грунтуючись на засадах порівняльного аналізу, для проведення *формульованого* експерименту та його об'єктивної оцінки, із загальної кількості студентів, що брали участь у констатувальному експерименті, було відібрано чотири групи. Загалом у формульованому експерименті взяла участь 61 особа. Зі студентами експериментальних груп заняття проводилися відповідно до розробленої технології, зі студентами контрольних груп – у рамках традиційного навчання, в процесі якого застосування порівняльного аналізу творів мало епізодичний характер і не було зорієнтованим на дотримання обґрунтованих у технології педагогічних дій. Інші умови, що впливали на результативність формування професійної компетентності майбутніх фахівців, були тотожними.

Експериментальна робота здійснювалася у двох напрямках: в умовах природного навчального процесу в контрольних групах та під час впровадження експериментального спецкурсу в експериментальних групах. Отже, позитивний результат впливу експериментальної моделі підтверджено.

Література: 1. Жигір В.І. Моделювання змісту професійної підготовки вчителя праці / В.І. Жигір // Педагогіка і психологія. – 2000 . – № 3. – С. 78–84. 2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с. 3. Лихачёв Б.Т. Педагогика: курс лекций / Б.Т. Лихачёв. – М.: Юрайт – М, 2001. – 607 с. 4. Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / Олена Миколаївна Пехота. – К.: А.С.К., 2001. – 255 с. 5. Плахотнік О.В. Структура і зміст комунікативно-професійної компетенції фахівців керівної ланки / О.В. Плахотнік, О.О. Павленко // Проблеми гуманізму і освіти: зб. мат. наук.-метод. конф. (Вінниця, 21-22 трав. 2002 р.). – Т. 2. – Вінниця, 2002. – С. 173-178. 6. Стандарти вищої освіти. – К.: МОН, 2002. – 220 с.